

mokracije u toj zemlji prošla teži i neuspješniji put. Odatle i njezina ranjivost koja je došla do izražaja pri usponu fašizma na vlast. Kad je riječ o istočnoeuropskim zemljama, tu je autonomija elita još slabija, točnije bi bilo reći da nikada nije ni oblikovana. U njima su, poslije kraha komunističkog režima, održani slobodni izbori, ali tu demokracija neće biti stabilizirana sve dok se »spram države i unutar države« ne osigura moć elita i pod-elita. Budući da autonomna moć elita ovisi o kontroli resursa, a u tom se pogledu još ništa bitno nije promijenilo, relativna se autonomija elita još dugo neće oblikovati, bez obzira na provedeno načelo izbornog natjecanja. Tamo gdje su resursi dugo bili koncentrirani u rukama super-elite, obrat je sigurno težak. »Suprotno početnim prividima, instant demokracija nije nužno stabilna demokracija«. Kako stupanj dosegnute autonomije elita igra važnu ulogu u demokratskom preoblikovanju post-komunističkih režima dobro se vidi na razlikama između Poljske i Rusije. U Poljskoj je do dekonstrukcije komunističkog režima bila znatno razvijenija relativna autonomija elita i zato se u toj zemlji, po svemu sudeći, demokracija oblikuje na stabilniji način. Prema tome, »sve tranzicije nisu iste«. I na tom primjeru, iako mu ne pridaje toliku važnost kao primjerima iz zapadnog svijeta, autorica želi potvrditi svoj temeljni stav o **autonomiji elita kao eksplicitnom načelu demokracije**.

Rade Kalanj

Norberto Bobbio

DESTRA E SINISTRA

Ragioni e significati di una distinzione politica

Donzelli Editore, Roma, 1994, 141 str.

Norberta Bobbia poznajemo kao jednu od središnjih figura suvremene političke teorije u Italiji i, osobito, kao autora triju prevedenih knjiga: **Budućnost demokracije**, **Liberalizam i demokracija**, **Eseji iz teorije prava**. Riječ je o teoretičaru koji nikad nije podlijegao intelektualno-političkim euforijama (modama, konjunkturama) i stoga se njegova djela čitaju s velikim uvažavanjem. Ono što piše Bobbio ozbiljno se uzima u obzir. Tako je i s njegovom posljednjom knjigom (**Desnica i lijeva. Razlozi i značenja jedne političke razlike**), kojom ćemo se pozabaviti u ovom kratkom prikazu. Čim je objavljena (1994), knjiga je »osvojila« status pravog *bestsellera*, tako da se vrlo brzo (prvom polovicom 1995) pojavljuje njezino drugo, prošireno izdanje, kojemu autor (»zachuđen uspjehom te knjižice«) dodaje svoj odgovor brojnim kritičarima.

Bobbio traži odgovor na jedno jedino pitanje: Ima li još uvijek smisla govoriti o razlici između lijevice i desnice i, ako ima, što to konkretno znači? Tom se pitanju uobičajeno pristupa na tri načina: deskriptivno, aksiološki i historijski. Stoga je razumijevanje te razlike tradicionalo »pretrpano« nizom različitih značenja (od onih emotivnih i zdravorazumskih do onih racionalnodoktrinarnih i posve ideoloških). Svoj pristup Bobbio definira kao **analitički**, što znači da mu je stalo do toga da se uzdrži od bilo kakvih vrijednosnih sudova i pristranosti. Priznaje da mu je to bilo vrlo teško jer je cijelog života gajio lijeva nagnuća, ali istodobno konstatira da ga je intelektualno iskustvo poučilo kako politička (lijeva ili desna) nagnuća mogu biti porazna za znanstveno

